

Pilke
päiväkodit

Luontopainotteinen
varhaiskasvatus Pilke-päiväkodeissa

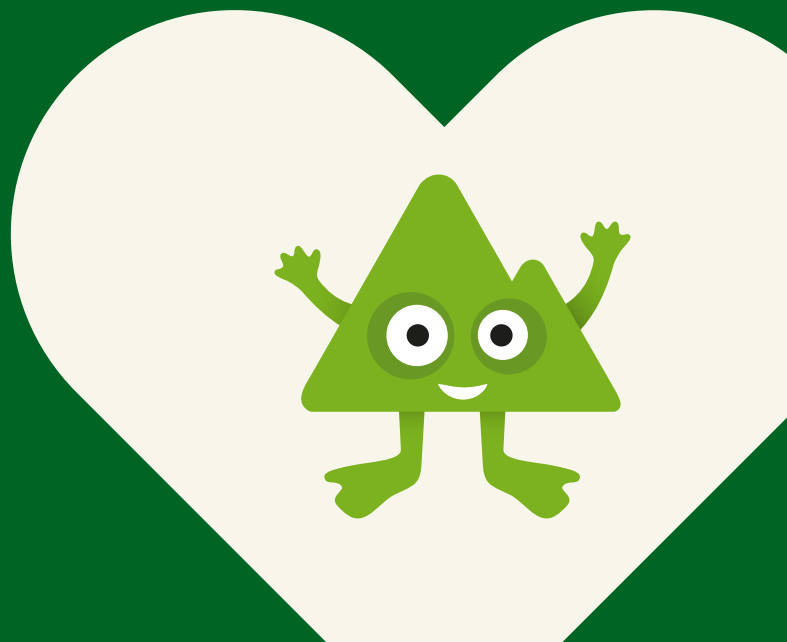
Ihmetellään,
havainnoidaan,
opitaan uutta

Sisällys:

1. Luontopainotteisuuden visio	3
2. Miksi luontoon?	10
3. Erilaisia toteutustapoja	22
4. Miten luontoon?	28
5. Vinkkejä ja toimintaa eri vuodenajoille	40

Luontopainotteisuuden visio

Pilkkeen luontopainotteiset päiväkodit

Arvot ja visio

Luonnossa oleminen ja ulkoilmaelämä tarjoavat parhaat puitteet luonnolliselle lapsuudelle. Missään ei ole niin mahtavaa ja monipuolista jumppasalia kasvavan kehon liikkumisen tarpeille kuin luonnossa. Metsän äänimaailma rauhoittaa ja luo levolliset puitteet vauhdikkaillekin leikeille. Ihmeteltävää, maistettavaa, haistettavaa ja kuunneltavaa riittää ihan jokaiselle. Metsä kutsuu päiväkotilaisia retkelle halki vuodenvaihteen, vaikka useasti viikossa!

Lähiluonnon monet mahdollisuudet tulevat lapsille nopeasti tutuiksi. Luonnosta löydämme maailman

parhaan temmellyskentän, jossa voi kiipeillä kuusenoksilla, tasapainoilla kaatuneella puunrungolla, ryömiä saniaisten välissä tai kavuta tähyystyskivelle. Luonnon leikkipaikat virittävät mielikuvitusrikkaisiin leikkeihin. Leikkiessään lapset tekevät tarkkoja havaintoja ympäristöstä, he luovat vahvan siteen todellisuuteen omien kokemustensa kautta. Se missä viihtyy, sitä todennäköisesti haluaa myös suojella.

Turvallisuus huomioiden voidaan maistella ajatusta, ettei ole huonoja säitä. **Tarvitsemme oikeastaan päällemme vain hyvät ulkoiluvälineet.** Luonnossa olemiselle ei ole mitään rajattua aikaa.

Jokainen päiväkotiki ja ryhmä voivat lähestyä luontopedagogiikkaa juuri niistä lähtökohdista, jotka tuntuvat itselle riittävältä ja sopivilta. Jo metsään meneminen ja siellä oleminen riittää. **Hetki kiireetöntä yhdessäoloa** metsän tuoksussa kerran viikossa on sopiva aloitus. Metsään menemisestä on tarkoitus tulla luonteva osa arkea, ilman kiirettä ja suuria odotuksia.

Pikkuhiljaa metsässä voi alkaa pitää piirejä, tuokioita ja satuhetkiä; mikä kenellekin tuntuu sopivalta.

Lajintuntemus ja kiinnostus ympärillä olevaan tulevat lapsentahtisesti sivutuotteena. Lapsi ja aikuinen voivat yhdessä ihmetellä ja ottaa ilmiöistä selvää.

Luontopainotteisessa päiväkodissa lapsi oppii myönteistä asennetta luontoon, ulkoiluun sekä kestävään elämäntapaan. Toiminnassa korostuvat erilaisten luonnonilmiöiden tutkiminen ja ihmettely, säännöllinen retkeily ja luonnossa liikkuminen.

- **Lähiluonto**
tuttu ja turvallinen
- **Uskallus**
yhdessä ihmettely
- **Oikeudenmukaisuus**
arvostava kohtelu kaikelle elävälle
- **Nauru**
ilo aistia ja kokea kokonaisvaltaisesti
- **Toiminnallisuus**
tilaa leikkiä, liikkua ja rentoutua
- **Osallisuus**
teoillamme on merkitystä

Kestävä kehitys Pilke-päiväkodeissa

Ympäristökasvatus ja kestävä kehitys

Lapsen henkilökohtaisen luontosuhteen muodostuminen on kestävä kehityksen pohjana. Kun lapsi oppii nauttimaan luonnosta, arvostus ympärillä olevaa kohtaan syntyy itsestään.

Myös sosiaalinen ulottuvuus kestävään kehitykseen toteutuu hyvin luonnossa yhdessä retkeillä. Yhdessä matkaaminen ja toisesta huolehtimisen taidot korostuvat. Kaveria ei jätetä ja seikkailuista sekä vaihtelevista maastoista ja säistä selvittää yhdessä! Pilke-päiväkodeissa toimimme kestävä kehityksen periaatteiden mukaisesti joka päivä.

10 tapaa, joilla toteutamme kestävää kehitystä

- 1 Sammutamme valot tilasta poistuessamme, emmekä juoksuta vettä turhaan.
- 2 Vähennämme ruokahävikkiä, otamme ruokaa vain sen verran kuin jaksamme syödä.
- 3 Vähennämme muovijätteen määrää, emmekä esimerkiksi käytä muovisia kerta-asioita tai kengänsuojapusseja.
- 4 Teemme kestäviä hankintoja ja hyödynnämme kierrätys- ja luonnonmateriaaleja askartelussa.
- 5 Annamme kasvien ja eläinten elää rauhassa, tutkimme niitä, mutta emme vahingoita.
- 6 Retkeilemme roskattomasti: emme käytä pillimehuja ja keräämme matkalta aina muutaman roskan pois luonnosta.
- 7 Kierrätämme kaiken mahdollisen: biojäte, kartonki, lasi, metalli, paperi ja paristot.
- 8 Hyödynnämme kirjastoja, kierrätysmyymälöitä ja muita lähialueen palveluja.
- 9 Tuemme ja harjoittelemme kaveri- ja tunnetaitoja päivittäin.
- 10 Muistamme sanoa kiitos, ole hyvä, anteeksi, hyvää huomenta ja hei hei!

Sosiaalinen

- Olemme reiluja kavereita.
- Arvostamme toisiamme ainutlaatuisina yksilöinä.

Ekologinen

- Vähennämme jätteen määrää ja lajittelemme jätteitä.
- Minimoimme ruokahävikin.
- Huolehdimme luonnon monimuotoisuudesta ja kunnioitamme luontoa ja ympäristöä.

Taloudellinen

- Säästämme energiaa.
- Hyödynnämme kierrätysmateriaaleja.
- Teemme kestäviä hankintoja.

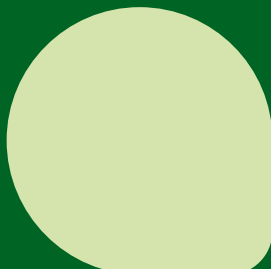
Kestävän kehityksen ulottuvuudet

Kulttuurinen

- Juhlimme yhdessä ja tutustumme erilaisiin perinteisiin.
- Huolehdimme oppimis-ympäristömme viihtyvyydestä.
- Hyödynnämme paikallista kulttuuritarjontaa.

”Toimimme pitkäjänteisesti ja vastuullisesti yhteisen tulevaisuuden hyväksi.”

2 Miksi luontoon?

Teorettinen tausta

Luontosuhteen synty

Perusta kestäväälle elämäntavalle ja luontosuhteen syntymiselle sekä elinympäristöstämme huolehtimiselle luodaan juuri varhaiskasvatusiässä. Oppiminen ympäristöstä ja toimiminen ympäristön puolesta tapahtuu kaikkialla. Voidaan siis ajatella, että käsitteenä ympäristö alkaa jo jokaisen iholta. Varhaiskasvatuksessa lapsen tulee saada mahdollisuus omaksua kestävä elämäntapa ja päästä osaksi ympäristöystävällistä toimintaa jokapäiväisissä tilanteissa.

Omakohtaisten luontokokemusten kautta opimme ymmärtämään luonnon monimuotoisuuden merkitystä ja ihmisen vastuuta monimuotoisuuden säilymiseen. Luontosuhde rakentuu syvällisesti vain luonnossa olemalla. Tarvitaan havaintoja, tietoa ja kokemuksia, jotka johtavat luonnonsuojelullisen arvomaailman kasvamiseen.

Vuorovaikutus ja kokemusten jakaminen toisten lasten ja aikuisten kanssa syventävät luonto- ja ympäristösuhdetta. Yhteiset leikit, havainnot, ihmettely, löytäminen ja ympäristössä seikkailu jättävät voimakkaita muistoja, joihin useat palaavat vielä aikuisenakin. Yhteisten kokemusten sekä elämysten kautta luodaan myös ryhmän me-henkeä, joka tukee edelleen lapsen sosiaalisia taitoja kasvaa yhteiskunnan jäseneksi.

Teoreettinen tausta

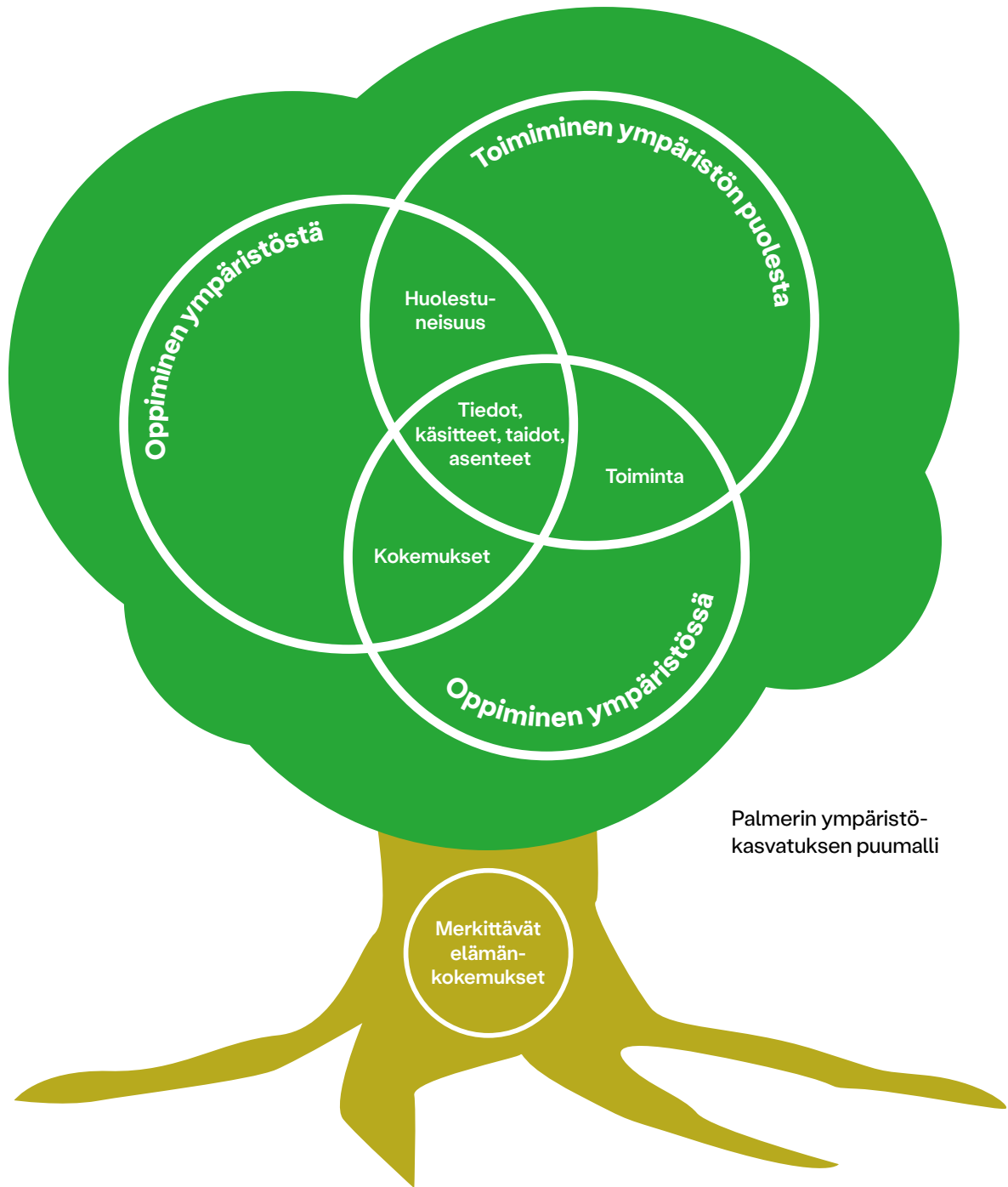
Palmerin ympäristökasvatuksen puumalli ja Vygotskyn lähikehityksen vyöhyke

Varhaiskasvatussuunitelman (2022) ympäristökasvatus perustuu Joy Palmerin ns. ympäristökasvatuksen puumalliin. Puumallin mukaan on tärkeää huomioida lapsen kehitysvaihe, aiemman tiedon taso, merkittävät elämäkokemukset, sosiaaliset taidot sekä yhteisöllinen osallistuminen.

Luonnossa ja metsässä lapsi oppii vahvasti toiminnallisuuden ja kokemuksen kautta. Kasvava pystyvyyden tunne kehittää minäkuva ja itsetuntoa sekä vahvistaa yhteisöllisyyden kokemusta. Luonnossa lapset pääse-

vätkin oppimaan yrityksen ja erehdyksen kautta. On tärkeä muistaa, että varhaiskasvattajien tehtävänä on kuitenkin auttaa lasta kokemaan sekä ymmärtämään kokemuksiaan turvallisesti.

Lähtökohta kaikessa varhaiskasvatuksessa on tuottaa myönteisiä oppimiskokemuksia. Tehtävien, leikkien ja uuden oppimisen tulee olla kiinnostavia sekä lasta sopivasti haastavia. Myös luontotoiminnassa tulee tunnistaa lapsen lähikehityksen vyöhyke.

Palmerin ympäristökasvatuksen puumalli

Teoreettinen tausta

Toiminnallisuus ja kokemuksellisuus

Luontoalueet tarjoavat toiminnallisuutta ja kokemuksellisuutta. Ne rikastuttavat lasten leikkejä ja kehittävät parhaimmillaan varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa sekä toimintatapoja. Kun ulkotila nähdään arvokkaana pedagogisena toimintaympäristönä, sieltä avautuu useita mahdollisuuksia toteuttaa varhaiskasvatusta sekä esiopetusta. On voimaannuttavaa, kun usean yrityksen jälkeen osaa kiivetä puuhun, on selvinnyt syyssateesta tai ollut mukana lumikenkäretkellä. Suomen luonto ja vaihtelevat vuodenaajat tarjoavatkin loistavat puitteet näiden kokemusten tarjoamiselle jo varhaiskasvatusiässä.

Ympäristökasvatuksen tavoitteet osana arjen tapahtumia

Ympäristökasvatuksen yhtenä tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta, ympäristöherkkyyttä ja luonnontuntemusta. Myös ilmapiiri, kaikki kohtaamiset ja hetket lasten kanssa ovat merkittäviä. Lasten kanssa toimiessa kyse onkin pienistä pisaroista koostuvasta oppimisen merestä. Ympäristökasvatusta voidaan toteuttaa kaikissa arjen hetkissä. Esimerkiksi siirtyessä metsään voidaan havainnoida muurahaisen kulkua pihalaatalla tai pihalla aikaa vietettäessä tutkia valojen ja varjojen heijastusta päiväkodin pihassa.

On tärkeää huomioida, että kasvattajan omat arvot ja asenteet välittyvät lapselle. Kasvattajan onkin hyvä pohtia omaa ja koko työyhteisön asennoitumista ja suhdetta luontoon sekä käydä keskustelua yhteisestä arvopohjasta.

Teorettinen tausta

Luonto oppimisympäristönä

Varhaislapsuus on aikaa, jolloin muodostetaan elinikäisen oppimisen perusta. Ei siis ole yhdentekevää millaisia oppimiskokemuksia ja -ympäristöjä lapsille tarjotaan. Päiväkodin piha, lähipuisto ja -luonto ovat tärkeitä oppimisympäristöjä. Oppimisympäristö vaikuttaa lapsen kehitykseen erityisesti pikkulapsi-iässä.

Lähiluonto kannustaa luovaan leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Tasa-arvoisessa luontoympäristössä lapselle kehittyy myönteinen minäkuva oppijana ja liikkujana. Metsässä lapsi on aina riittävän hyvä, ja kaikille tarjoutuu tasavertaisesti onnistumisen kokemuksia. Luontoympäristössä on tilaa liikkua, kokea iloa ja kiireettömyyttä eivätkä seinät rajoita äänen käyttöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman ja esiopetussuunnitelman perusteet ohjaavat laajentamaan oppimisympäristöjä rakennetusta ympäristöstä myös rakennetun ympäristön ulkopuolelle. Eri oppimisen alueiden toteuttaminen lähiluonnossa vaatii varhaiskasvatuksen henkilöstöltä heittäytymistä, lasten osallisuuden vahvistamista sekä toiminnallisuuteen ja liikkumiseen kannustamista. Nämä samat kokemukset vahvistuvat myös henkilöstöllä, jolloin suhde lapsiin sekä kehittävään pedagogiikkaan vahvistuu ja työssä jaksaminen paranee.

Luontoympäristöllä tiedetään olevan monia merkittäviä fyysisiä ja psyykkisiä terveysvaikutuksia. Luonnossa liikkumalla saamme samat fysiologiset perusvaikutukset kuin muullakin liikunnalla. Näiden lisäksi luontoympäristö tarjoaa mm. ärsykeitä aisteille, kuormittaa tuki- ja liikuntaelimiä monipuolisesti, verenpaine alenee, sydämensyke tasoittuu, stressi lievittyy, mieliala kohenee, olo rentoutuu ja rauhoittuu, unirytmii paranee ja psyykinen sekä sosiaalinen hyvinvointi lisääntyy.

Epätasaisessa maastossa motoriikka kehittyy lapsen liikkussa kokonaisvaltaisesti koko kehon ollessa käytössä. Ulkona leikkimisen ja liikkumisen tiedetään myös rauhoittavan vilkkaita ja levottomia lapsia.

Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositus on vähintään kolme tuntia liikuntaa päivittäin. Nykypäivänä puhutaan paljon myös istumisen haitoista ja siitä, kuinka sitä tulisi kaikenikäisten pyrkiä vähentämään. Metsäalue (kunta) tarjoaa tutkimusten mukaan parhaat terveydelliset hyödyt. Epätasaisessa maastossa myös motoriset ja sensomotoriset taidot kehittyvät paremmin kuin esimerkiksi urheilukentän alustalla.

Motoriset taidot kehittyvät erityisesti leikkien ja liikkuen ulkona kaikkina vuodenaikoina. Toiminnan

keskiössä on säännöllisyys, lapsen osallisuus, kiireetömyys, ilo ja yhdessä tekeminen.

Ympäristö-, luonto- ja kestävyyskasvatusta toteutuu toki kaikkialla. Merkittävässä roolissa ovat myös erilaiset lasten kanssa tehtävät tutkimukset ja tieteelliset havainnot. Luonnon kiertokulun ymmärtämistä auttavat käsitteiden oppiminen ja yhdessä saadut kokemukset.

Ympäristö- ja luontokasvatuksessa luonnon ohella merkittävänä paikkana voidaan pitää myös rakennettua kaupunkiympäristöä. Kaupunkikokemukset, kaupunkiympäristöön liittyvä tieto ja mm. elämäntapaan liittyvät pohdinnat ovat tärkeitä oppimisen lähteitä lapsille.

Oppimisympäristönä voi toimia luonnon ja metsän lisäksi päiväkodin piha, lähipuisto ja -kenttä. Luontotoiminnassa tulee tunnistaa toiminnan pedagoginen merkitys. Vaikka motoriset taidot ja liikkuminen ovat keskiössä siirryttäessä päiväkodin pihasta luontoalueelle, tulee luontotoiminnan tukea lasta kokonaisvaltaisesti.

Lähiluonnon hyödyt aikuisille ja lapsille

Vinkki ulkoilmaelämän aloittamiseen

Ennen ympäristö- ja luontotoiminnan aloittamista käydään henkilöstön arvokeskustelu. On hyvä kirjata mm. seuraavia yksikön periaatteita:

- Miten eri oppimisen alueita voi käsitellä luonnossa?
- Mitä ajatellaan lapsen oppimisesta – mitä pidämme tärkeänä?
- Millainen on lapsikäsitys?
- Miten toteutamme tutkimuksellisuutta ja laaja-alaisia oppimiskokonaisuuksia?
- Mihin ja miten lasta kannustetaan?
- Olemmeko tasavertaisia kaikkien suhteen? Toimimmeko sukupuolisensitiivisesti?
- Miten varmistamme toiminnan turvallisuuden?
- Miten aikuisina olemme valmiita heittäytymään ja kokeilemaan uutta?
- Miten mahdollistamme tehostettua tai erityistä tukea tarvitsevan lapsen metsäalueelle pääsemisen?

A photograph showing several children's hands holding small snails. The children are wearing bright green and grey safety vests. The background is a natural outdoor setting with grass and dry leaves. A large green circle is overlaid on the right side of the image, containing text in Finnish.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestäväää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä. (Vasu 2022)

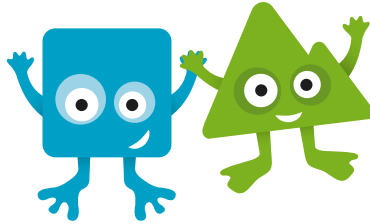
Opin ja koen ympäristössäni

(Oppimisen alueet, VASU 2022)

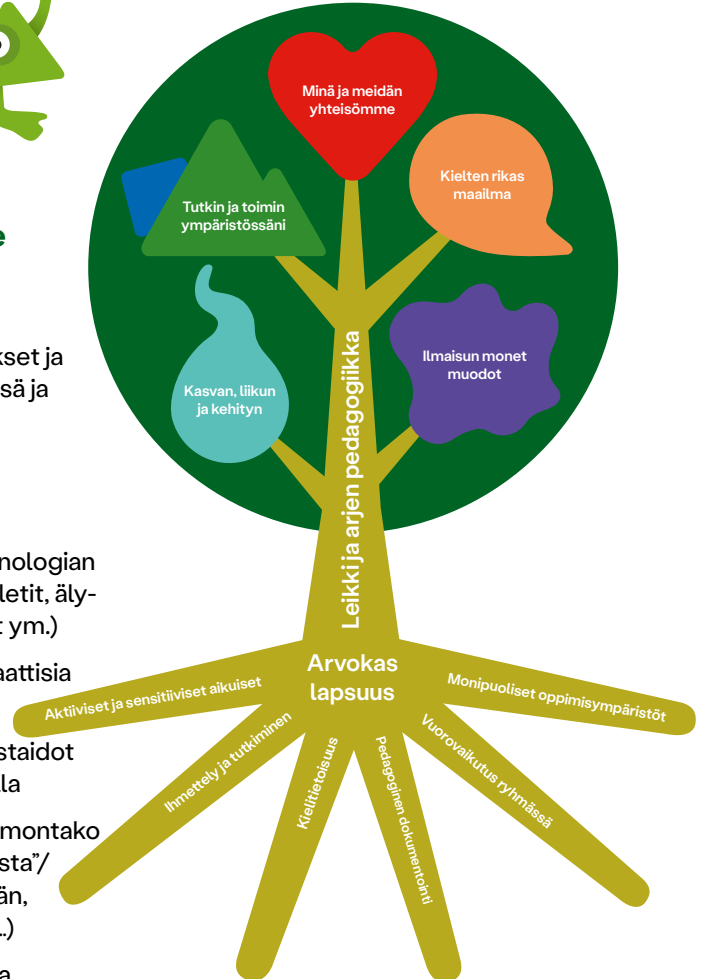
Kasvan, liikun ja kehityn

- liikkuminen lisääntyy itsestään, kun lähdetään ulos
- monipuolista luontoliikuntaa; lupa juosta, kiipeillä, hyppiä, tasapainoilla...
- eri vuodenaikojen liikunta; pyöräily, hiihto, luistelu, lumikenkäily...
- terveellinen ruoka / terveelliset eväät retkillä (ruoka maistuu, kun on ulkoiltu)
- marjat, sienet, villiyrtit tulevat tutuksi
- uni paranee, kun ulkoilen

Tutkin ja toimin ympäristössäni

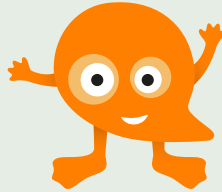
- retket
- päivittäiset kysymykset ja tehtävät ympäristössä ja ympäristöstä
- osallisuus keskiössä
- liikennekasvatus
- tieto- ja viestintäteknologian hyödyntäminen (tabletit, älypuhelimet, digilupit ym.)
- leikin kautta matemaattisia ilmiöitä
- matemaattiset perustaidot luonnon materiaaleilla
- laskeminen arjessa "montako autoa, koivua, perhosta"/ enemmän, vähemmän, yhtä monta, 10 parit...)
- geometria luonnossa

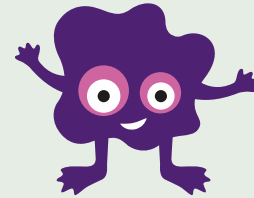
Minä ja meidän yhteisömmme

- me-henki kasvaa kokemusten ja elämysten kautta
- osallisuus päivittäisessä toiminnassa; kysymykset ja tutkimukset
- oikean ja väärän erottaminen (luonnonsuojelullinen näkökulma arjessa)
- etiikka ja tunnekasvatus metsässä
- liikkumalla oma lähiympäristö tutuksi; esim. liikuntapaikat, kirjasto, kulttuurikohteet, oma kotitie, liikennemerkkit jne.
- tutkiva oppiminen
- verkostomainen tapa oppia “keneltä saamme tietoa ympäristössä heränneisiin kysymyksiin”

Kielten rikas maailma:

- vuorovaikutus rikasta
- vuorovaikutustilanteet joustavia
- monitasoinen vuorovaikutus
- ohjeen vastaanottaminen
- tunteen liittäminen vuorovaikutukseen
- tutkiva ja havainnoiva asenne lapsella
- nimeäminen
- käsitteet
- kirjaimet hiekkaan, lumeen jne
- sadut ja sadutus

Ilmaisun monet muodot

- laulut, lorut, musisointi
- keho- ja luontosoitimet
- kuuntelu (luonnon äänet)
- luontotaide ja luonnon kauneuden havaitseminen
- veisto / puukon käyttö, käden-taitoja ja ympäristökäsityö
- teatteria, draamaa, metsätanssia

3 Erilaisia toteutustapoja

Kolme erilaista luontopainotteisuuden toteutusta

Kurki, Loiste ja Luonnossa kotonaan -päiväkodit

Pilke luontopäiväkoti Kurki

Pilke Kurjessa nautitaan luonnosta kaikin aistein. Lähiluonnossa Aurajoen rannalla Metsälässä kuunnellaan kosken kohinaa ja lintujen viserrystä. Välillä matkaamme luontopolulle ihmettelemään luonnon moninaisuutta. Päiväkodin puutarhaa hoidetaan keväästä syksyyn. Aherrus huipentuu sadonkorjuujuhliin, jossa nautitaan itsekasvatettuja herkuja monessa eri värissä.

Pilke Kurjen piha on viihtyisä, jossa lapsia viihdyttää mm. yhdessä lasten kanssa rakennettu pajumaja. Pienet metsänuppuset ja vähän isommat metsämyttyset ja metsämörrit oppivat kunnioittamaan luontoa joka viikkoisilla retkillään – ilon ja ihmetyksen kautta.

Pilke luontopäiväkoti Kurjen lapset
taiteilivat syksyn lehden sävyjä

Loisteessa toteutetaan monenlaisia projekteja

Pilke tiedepäiväkoti Loisteessa Joensuun Rantakylässä tiedepainotteisuus toteutuu kokonaisvaltaisena lapsen lähiympäristön tutkimisena. Päiväkodin arki ja leikki ovat luonnollinen alusta tieteelliseen ajatteluun ja ihmettelyyn. Yhdessä lasten kanssa on mm. kasvatettu jauhopukkeja, tutkittu vesiviljelyjärjestelmän käyttöä ja tutustuttu ruoanlaittoon.

Luonnossa kotonaan -päiväkodit Kesäkumpu, Mörrintupa, Sotkankoto ja Uikunkoto

Luonnossa kotonaan (LK) on Suomen Ladun vuodesta 1999 koordinoima toimintamuoto, joka keskittyy varhaiskasvatuksessa ja koululaisten iltapäivätoiminnassa toteutettavaan luontoliikuntaan sekä luonto- ja ympäristökasvatukseen. Luonnossa kotonaan on ulkoilmaelämää säällä kuin säällä, ympäri vuoden.

”Kaikki lapset piiriin, aamupiiri alkaa!” Aikuisen laulu raikaa ja kutsuu lapset aamupiiriin päiväkodin pihalla. On alkamassa uusi päivä ja lapset kokoontuvat aloittamaan sitä yhdessä. Ilma on keväinen ja kostea. Lapsilla on päällään tuttu varustus, lämmintä villaa ihoa vasten ja päällä kurvaatteet yön kastelemaan metsään.

Piirin päätyttyä aikuiset asettuvat omille jonopaikoilleen ja lapset vapaasti aikuisten lomaan. Kulku tutulle metsäpaikalle, lasten omaan seikkailumaahan voi alkaa. Mörrintuvassa, Kesäkummussa, Sotkankodossa ja Uikunkodossa lähdetään Luonnossa kotonaan -toiminnan mukaisesti metsäretkelle vähintään kolmesti viikossa. Metsä on yleensä aina sama, turvalliseksi muodostunut paikka osana lapsen päivähoitoa. Myös vanhemmat tuntevat metsän ja ovat päivähoidon alkaessa viettäneet siellä usean

aamupäivän lapsen kanssa yhdessä, kiireettömästi luontoa ja alkavaa taivalta tunnustellen. Ulkoilmaelämä on Luonnossa kotonaan -toiminnan lähtökohta läpi vuodenkierron. Tavoitteena on luonnosta ja ulkoilusta nauttiminen sekä ulkoilevan ja liikunnallisen elämäntavan omaksuminen. Lähiluonto ja piha ovat toiminnan tärkeitä oppimisympäristöjä, joissa vietetään paljon kiireetöntä aikaa.

Luonnossa oleillen ja toimien lapselle muodostuu käsitys siitä, että ihminen on osa luonnonjärjestelmää. Hänelle myös muodostuu myötätuntonen suhde kaikkea elävää kohtaan. Isompien lasten kanssa järjestetään säännöllisesti pitkiä retkiä, jolloin myös lepo ja ruokailu mahdollistuvat ulkona. Metsäretkeltä saavutaan päiväkodille syömään ja lepäämään. Siirtymille, ruokailulle ja levolle varataan kiireetöntä aikaa, muistaen, että ne ovat tärkeä osa päiväkodin pedagogista ja laadukasta toimintaa.

Päiväkodit arvioivat kulutustottumuksiaan ekologiselta kannalta ja sitoutuvat kestävän kehityksen periaat-

teisiin. Päiväkodeissa tarjoillaan pääsääntöisesti itse tehtyä, mahdollisimman luomulaatuista, kasvispainotteista ravintoa ja käytetään ekologisia puhdistus- ja pesuaineita. Päiväkotien arki rakentuu ennakoitavalle ja toistuvalla toiminnalla. Metsäretkien lisäksi viikkorytmiin kuuluu sisä- ja pihatoimintaa. Tavoitteena on, että jokainen päiväkoti ilmentää kodinomaisuutta ja lämpöä.

Vuodenkierron juhlat toteutamme pääsääntöisesti myös ulkona, monesti yhdessä vanhempien kanssa juhlien ja retkeillen. Läsnä olevan pedagogiikkamme tavoitteena ovat onnelliset lapset!

Luontopainotteisessa
päiväkodissa lapsi oppii
myönteistä asennetta
luontoon, ulkoiluun
sekä kestäväään
elämäntapaan

4 Miten luontoon?

Pilkkeen luontopainotteiset päiväkodit

Miten metsään?

- Muista, että pienikin metsäalue tai pala luontoa riittää.
- Metsä ja rakentamaton ympäristö tarjoaa jo itsessään jokaiselle jotakin sekä haasteita iän mukaan.
- Tee retkestä rutiini. Voit aloittaa esimerkiksi retkellä metsään joka toinen perjantai ja lisätä päiviä rutiinin synnyttyä lisää.
- Mitä tutummaksi metsäpaikka lapselle tulee, sitä syvemmiksi lapsen leikit mahdollistuvat.
- Metsäpaikasta tulee lasten ”olohuone” ja paikka, johon he tuntevat kuuluvansa.
- Kävely metsään on hyvä olla mahdollisimman vapaata. Vapaus leikkiin alkaa jo siirtyessä metsään. Autotien vieressä kulkiessa tietysti kuljetaan mahdollisimman kootusti ja turvallisesti. Aikuiset voivat asettua jonon eri kohtiin ja lapset voivat liikkua aikuisten välissä vapaasti.
- Käsikädessä on hankala kulkea varsinkin toppahanska kädessä. Köydestä tehty rinkula tai keppi, joista pitää kiinni helpottavat yhdessä kulkemista. Pienille voi olla naruja kiinnitettynä rattaisiin tai aikuisen reppuun.

Retkeen valmistautuminen

Retkisuunnitelman tekeminen

Lähiluonto rikkaana oppimisympäristönä tarjoaa mitä parhaimmat puitteet varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen laaja-alaisen pedagogiikan kehittymiselle. Lasten kuuleminen, sensitiivinen kohtaaminen, toiminnallisuus sekä osallisuus nousevat keskiöön. Tavoitteena on saada lasten ääni kuuluville ja näkyville. Lapset otetaan mukaan toiminnan sekä ympäristön suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Luonnossa lasten mielenkiinnon kohteisiin tarttuu herkästi koko ryhmä ja tätä kautta ilmiöiden tarkastelu ja niistä oppiminen on helppoa. Lasten kysymyksissä nousevat esille havainnot “Mitä täällä on tapahtunut?”, “Mikä tämä on?” tai esimerkiksi “Mistä tämä on tullut?”.

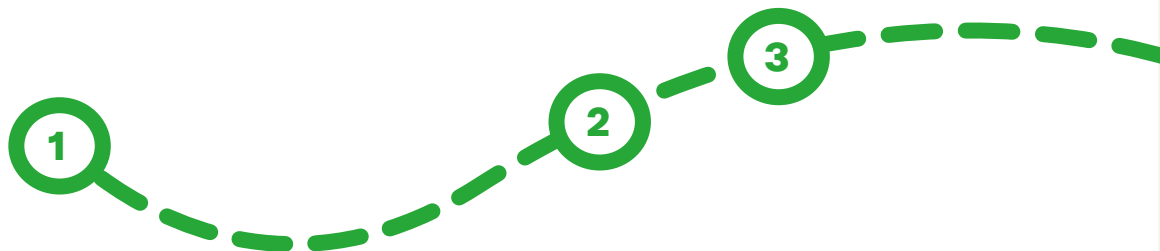
Erilaisiin kysymyksiin kannattaa lähteä yhdessä hakemaan vastauksia. Pedagogiikkaan edistetään varhaiskasvatussuunnitelman mukaisen laaja-alaisen osaamisen näkökulmasta.

Pedagoginen dokumentointi on keskiössä henkilöstön työvälineenä. Ilmiön tutkimista dokumentoidaan, toiminnan etenemistä arvioidaan ja reflektoidaan suhteessa ohjaaviin asiakirjoihin sekä lasten henkilökohtaisiin varhaiskasvatuksen suunnitelmiin. Pedagogisen dokumentoinnin kautta havaitaan mitä oppimisen alueita on käsitelty ja mihin toimintaan tarvitaan enemmän henkilöstön tuottamaa syötettä lapsille. Vuodenajat ja näihin liittyvät ilmiöt ohjaavat luonnossa toimintaa sekä tehtäviä.

Lähtökohtana elämyksellisyys ja kokemuksellisuus

- Annetaan lasten kokea luonto kaikilla säillä; auringonpaisteessa, sateessa, lumenpeitossa, tulvilla jne.
- Annetaan lasten kokea luonto kaikkina vuodenaikoina; kevään tullessa, kesän lämmössä, syksyn ruskassa ja talvisäässä.
- Annetaan lasten kokea luonto mahdollisuuksien mukaan kaikkina vuorokaudenaikoina; aamun sarastuksessa, päivän kirkkaudessa, iltahämärissä ja yönpimeässä.
- Annetaan lasten kokea mielikuvitusleikkejä ja ota heidät mukaan yhteisleikkeihin ja -peleihin.
- Annetaan lasten kuunnella metsän ääniä, mutta anna heille mahdollisuus myös oman äänen käyttöön.
- Annetaan lasten kokea ihme; kun sienet nousevat, ensilumi sataa, leskenlehdet ilmaantuvat.

Toimintaohje retkelle

1. Tutustu edeltä käsin retkikohteeseen, ellei se ole ennalta tuttu

Huomioi mm. liikenne, vesistön läheisyys, korkeuserot maastossa, luontoretkillä esim. käärmeet jne.

2. Retkelle lähdetessä on mukana oltava:

Varhaiskasvatustilain mukainen henkilöstömäärä, retkellä aina vähintään kaksi aikuista.

Huomioi tukea tarvitsevat lapset.

Ensiapulaukku, huom. kyypakkaus.

Lasten nimilista.

Puhelin, jossa vanhempien yhteystiedot.

Muu varustus: vakuutustiedot, varavaatteet, eväät (erityisruokavalio).

3. Retki alkaa heti portista ulos mentäessä

Muista informoida vanhempia lähtö- ja paluuajoista.

Kaikkien aikuisten tulee olla selvillä mukana olevien lukumäärästä.

4

4. Siirtyminen retkikohteeseen

Retkikohteeseen siirrytään pääsääntöisesti julkisia liikennevälineitä käyttäen.

Jalkaisin lasten kanssa liikuttaessa on suositeltavaa järjestää kulkureitti mahdollisuuksien mukaan kevyelle liikenteelle osoitettuja erillisiä kulkuväyliä pitkin. (Oppaita 71, Stakes 2008, liite 3)

Tieliikennelain mukaan linja-autossa lapsen on omalla istuinpaikalla istuessaan käytettävä istuinpaikalle asennettua turvavyötä tai lasten turvalaitetta. Kaupunkiliikenteeseen suunnitelluissa linja-autoissa ei ole asennettuna turvavyötä, joten alle 3-vuotiaiden lasten tulee istua rattaissa.

Tilausliikenteen busseissa tulee toimivat turvavyöt olla asennettuina edellytyksenä bussin käyttämiselle.

5

5. Retkikohteessa huomioitavaa:

Jakakaa vastuutehtävät ja lapset /aikuinen

Sopikaa kokoontumisajat: ruokailu, pois lähteminen, eri kohteisiin jakautuminen jne.

Lähdettäessä paluumatkalle tarkistakaa, että KAIKKI lapset ja aikuiset ovat mukana.

Luonnon
värien iloa,
leikkiä ja loistoa
yhdessä ihme-
tellen ja tutkien

Turvallisuus

Turvallisuuden arviointi on aina henkilöstön vastuulla. Turvallisuudella tarkoitetaan aikuisten ja lasten luottamusta omiin sekä toisten taitoihin. (Lehtonen & Saaranen-Kauppinen 2020). Turvallinen toimiminen ulkotilassa on varhaiskasvatuksen henkilöstön järjestely- sekä asennekysymys (Nodovic & Morrissey 2013). Turvallisuutta edistää etukäteissuunnittelu retkelle ja maastoon lähdettäessä. Yhteistyö huoltajien kanssa on merkittävässä roolissa. Luontotoiminnan erityispiirteistä käydään keskustelua kotien kanssa niin vanhempien yhteisissä tapaamisissa kuin päivittäisissä keskusteluissa. Retkistä informoidaan etukäteen sekä ohjeistetaan koteja oikeista varusteista.

Turvallisuuteen on aina kiinnitettävä erityistä huomiota, kun toimitaan lasten kanssa. Retkille ja luontotoimintaan laaditaan retkisuunnitelma, jonka pohjana on riskikartoitus. Riskien kartoittamisen ja retkisuunnitelman kautta henkilöstö tunnistaa mahdolliset vaarat ja osaa niitä välttää toiminnassaan.

Riskikartoitus aloitetaan arvioimalla retkeen vaikuttavat asiat kuten ympäristö, sääolosuhteet, lapsiryhmän koko ja ikä, henkilöstön määrä ja toiminnan suunnitelma. Riskikartoituksen pohjalta laaditussa retkisuunnitelmassa selvitetään vastuuhenkilöt turvallisuudelle ja ensiavulle, toiminnan sijainti ja pelastushenkilöstön pääsy paikalle.

Toimintaohje retkille:

1. Retkikohteeseen tutustumiseen, ellei se ole ennalta tuttu

2. Mitä retkelle lähdeettäessä on mukana oltava

3. Retki alkaa heti portista ulos mentäessä

4. Siirtyminen retkikohteeseen

5. Retkikohteessa huomioitavaa:

- Turvallisuussuunnitelma
- Ensiapulaukku
- Käsidesi
- Kännykkä ja vara-akku (akku ladattuna, vesitiiviissä pussissa)
- Nimilista ja yhteystiedot lapsista puhelimesta, myös paperisena vedeltä suojattuna
- Tarvittavat erityistiedot lapsista (allergiat yms.)

Pilkkeellä on yhteiset toimintaohjeet turvallisuuteen sekä retkelle lähtöön.

Turvallisuusohjeet ovat

- Lähietsintäohje
- Pihavalvontasuunnitelma
- Retkisuunnitelmalomake
- Toimintaohje retkille

Aikuisen omat varusteet metsäretkelle:

- Tukevat säänmukaiset kengät
- Hengittävät sukat
- Säänmukainen kerrospukeutuminen
- Joustavat retkeilyyn soveltuvat housut / talvella lämmin toppahousu
- Mukava säänmukainen yläosa; paita, kuoritakki, toppatakki, sadetakki
- Hattu ja käsineet
- Tukeva oikean kokoinen reppu
- Istuinalusta
- Juomapullo
- Eväät
- Tilanteen mukaan muuta: aurinkorasva, käsidesi, vessapaperi yms.

Henkilöstön reppuun:

- Puhelin ja vara-akku
- Turvallisuuksuunnitelmat
- Ensiaputarvikkeet (desinfointiaine ja pumpulia, laastareita, punkkipihdit)
- Kosteuspyyhkeitä
- Varavaippoja, jos lapsiryhmä vaippaikäistä
- Oma juomapullo (termospullo), eväät
- Istuinalusta
- Nenäliinoja, talouspaperia
- Mahdolliseen opetukseen ja luontoon tutustumiseen tarvittavia välineitä (looppeja, suurennuslaseja, tabletteja kuvaukseen, lintu- ja hyönteiskirja jne.)
- Kesällä aurinkorasva ja hyönteiskarkote
- Aurinkolasit
- Lämmin varavaatetus
- Metsäpotta
- Muovipussi (roskien mukaan ottamiseen)

Lapsen varusteet:

- Omat eväät
- Oma nimikoitu juomapullo, joka täytetty jo kotona
- Istuinalusta (tässä vinkki: istuinalustan voisi askarella päiväkodissa sanomalehdestä ja muovipussista)
- Mahdolliset sadevaatteet, jos ilma näyttää siltä, että sade yllättää
- Mahdollisia vaihtovaatteita (mm. kuivat sukat ja housut)
- Lämmintä varavaatetta (esim. villakerrasto tai villapaita)
- Varahanskat
- Kesällä aurinkorasva, hyönteiskarkoite ja aurinkolasit (aurinkolasit hyvä olla jo kirkaassa kevätauringossa)

5 Vinkkejä ja toimintaa
eri vuodenajoille

Syksy

Ryhmäytyminen ja metsän leikkipaikkojen löytäminen

- Oma luontonimi (alkaan samalla äänneellä kuin oma nimi)
- Hämähäkinseitti: Heitetään lankakerää lapselta toiselle, lapsi kertoo nimensä ja mistä pitää. Tämän kerrottuaan lapsi ottaa langasta kiinni ja heittää kerän edelleen haluamalleen henkilölle. Kerää heitellään, kunnes lanka kulkee ristiin rastiin leikkijöiden välillä. Todetaan, että tarvitaan ryhmä, jotta seitti pysyy kasassa... mitä tapahtuisi, jos joku päästäisi langasta irti?
- Ryhmäytymisleikkejä ja perinneleikkejä
- Yhteiset sopimukset ympäristö- ja kestävyyskasvatuksesta; veden käyttö, ruokajätteen minimointi, kavereista ja luonnosta huolehtiminen, lelujen kunnioitus, kierrättäminen, lasten raatien aloitus
- Esiopetuksessa tunnistetaan kavereiden kirjoitettuja nimiä

Ilmaisun monet muodot

- Värit luonnossa; löydätkö metsästä kaikkia värejä – väripaletti mukaan, päävärit – välivärit
- Musiikissa ja kädentaidoissa kestävä elämäntavan eri ulottuvuudet. Esimerkiksi jätetasiaa laulun, leikin ja sadun keinoin.
- Luonnonsoittimet, kehonsoittimet käyttöön – rytmitetään nimet, löydettyt lajit, jne.
- Äänet luonnossa: kuuntelu, oma luonnon äänten matkiminen - luontolaulut
- Kasveilla maalaaminen, värjääminen esim. mustikalla maalaus sekä kasvipainanta, lehtivihreällä kankaan kuviointi
- Sienipainanta, itiötaulut
- Vesisateella tippuneiden lehtien liimaaminen eri pinnoille, tutkiminen ja niiden kuvaus
- Lehtipainanta ja hankaustekniikat

Kasvan, liikun ja kehityn

- Liikunnan keinoin yhteistyötaidot ja yhteispeli, perinneleikit
- Luonnon liikuntamahdollisuudet; ketterä juoksu maastossa, kiipeäminen, tasapainoilu - tutustuminen omaan luontoympäristöön liikunnan keinoin "mitä täällä voi tehdä" ajatuksella
- Metsän tempuradat ja heittopelit
- Pyöräily / pyöräilytaitojen kartoitus
- Valokuvasuunnistus (johon yhdistettynä kielen-tietoisuuden ja matematiikan tehtäviä: esim. symmetria, perusmuodot)

Kielten rikas maailma

- Metsän sadut, riimit ja lorut - kielen kanssa leikkiminen
- Puulorut ja -tarinat
- Rakennetaan kirjaimia kepeistä / etsitään kirjainmuotoja luonnosta
- Väripaletit: luonnon värien kautta lajituntemukseen. Nimetään lajit, joita esim. värien kautta on löydetty

Tutkin ja toimin ympäristössäni

- Uuteen toiminta- ja oppimisympäristöön tutustuminen
- Jokamiehen oikeuksiin tutustuminen erilaisten pelien ja tehtävien kautta
- Lukujonot sekä luvun ja määrän vastaavuus luonnonmateriaalein
- Etsi yhtä monta kiveä / käpyä kuin esim. pisteitä leppäkertulla, sinisiä kurahousuja jne.
- Mistä luonnosta löytyy esim. parillinen määrä / pariton määrä vrt. männyn ja kuusen neulanen tai tutkien pihlajan lehteä
- Perusmuodot luonnossa esim. vertaamalla muotoa lehtimuotoihin
- Oman metsäpaikan puut; tutkiminen, miksi puita tarvitaan, nimeäminen, puun ikä, suojele, puuhippa, koko vuoden seuranta muuttuuko puu, lehtipuu - havupuu
- Metsämateriaalin lajittelu, luokittelu ja sarjoittaminen mm. kivet, kävyt, kepit, marjat (huom. marja-sarja heinään, jonka voi lopuksi syödä)

- Luonnonmateriaalien lajittelu luokittelu ja sarjoittaminen
- Erilaiset muistipelit (Kim-pelit) ja havaintopelit (esim. Burr-leikki) luonnonmateriaalien avulla
- Oman kasvion aloittaminen - kasvit prässiin
- Marja- ja sieniretki (huom. pakastakaa osa marjoista ja sienistä talven leivontaa varten)
- Kalastusretki (mikäli mahdollista) pyöräillen
- Muutto- ja paikkalintuihin perehtyminen / mitä tarkoittaa käsitteet paikkalintu ja muuttolintu
- Linnunpönttöjen puhdistus omalta metsäalueelta
- Muiden eläinten valmistautuminen talveen: tutustutaan käsitteisiin vaihto- ja tasalämpöinen (tehdään siilille pesä, <http://www.luontoliitto.fi>)
- Maa ja vesien selkärangattomiin tutustuminen

Minä ja meidän yhteisömme

- YK:n päivän huomioiminen kestävän elämäntavan sosiaalisesta ja kulttuurisesta näkökulmasta
- Isät (isänpäivä) mukaan luontopaikalle; kädentöitä esim. majan rakennus ja makkaran grillaus
- Pikkujoulut metsässä - liitetään mukaan tarinoita suomalaisesta metsänväestä Metsän väki (taivaannaula.org)
- Luonnonhenkinen satupolku / suomalaisia haltioita ja taruolentoja

Talvi

Ilmaisun monet muodot

- Jäätymiskokeet ja taideteokset / jäälyhdyt /-timantit
- Lumenjeisto, lumilinnat / lumilyhdyt
- Lumeen maalaaminen
- Lumihuutaleiden ja jääkideiden pyydystys > tutkitaan luupilla > kuvitetaan oma näkemys valkoisella liidulla siniselle taustalle
- Kierrätysaskartelu

Kasvan, liikun ja kehityn

- Jouluinen metsä: tehdään esim. aistiratoja (esim. tuoksu- ja tunnustelupussit)
- Leivontaa syksyn marjoista ja sienistä
- Hiihto, luistelu ja lumikenkäily (mikäli mahdollista)
- Lumessa kahlaaminen, hankipalloa, hankikanto
- Lumipyörä-leikki
- Lumimajan teko
- Pilkkiminen (mikäli mahdollista)
- Oman ruoan valmistaminen esim. kalakeitto

Kielten rikas maailma

- Talvisen metsän tarinat > jälkijahtia > mikä tästä meni > tarina havaituista jäljistä
- Kirjainten muotoilu lumeen, tallotaan jättikirjaimia lumeen
- Talven riimit ja lorut

Tutkin ja toimin ympäristössäni

- Lintujen talviruokinta
- Lumitutkimukset ja lumen eristävä vaikutus eläinten selviytymiseen talvesta
- Suojavärien tutkiminen, eläinten talvesta selviytyminen
- Piirretään geometrisiä muotoja ensilumeen
- Kymppiparit esim. lumipalloista
- Oman kasvion kokoaminen syksyllä kerätyistä kasveista
- Veden eri olomuodot ja höyrystyminen > kuumaa vettä pakkasilmaan
- Jälkijahtia
- Talvikalastus, kalojen preparointi (muistaen yhteistyöverkostot kuten kalastusseurat)
- Linnunpönttöjen rakentaminen

Minä ja meidän yhteisömme

- Joulujuhla metsässä
- Metsän eläinten joulujuhla / joulukalenteri

Kevät ja kesä

Ilmaisun monet muodot

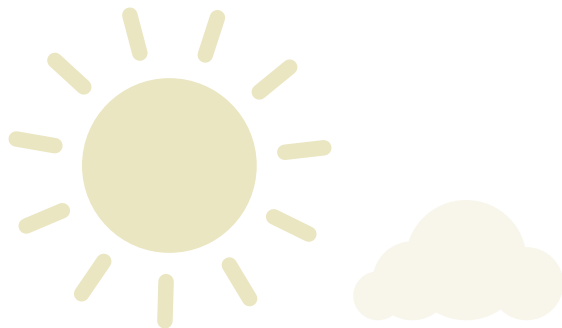
- Draama ja näytelmät metsässä
esim. Kokki Klorofyllin tarina
- Keväisen metsän äänet; linnut, puro, ym.
- Kehosoittimet ja musiikin tuottaminen
metsäsoittimilla
- Metsätanssi ja -sirkus
- Ötökkälorut ja -laulu

Kasvan, liikun ja kehityn

- Seikkailun elementtejä mukaan toimintaan:
seikkailuradat, tarinat ja tehtävät
- Pyöräily
- Liikennekasvatus

Kielten rikas maailma

- Kevättutkimukset ja niiden raportointi
- Mediakasvatus / ympäristökasvatuksen kautta
- Vaikuttaminen - mitä muutosta tehdään esim.
koirankakkahavainnot / kevään roskaisuus
- Sanataide keväisestä luonnosta
- Sadutus

Tutkin ja toimin ympäristössäni

- Linnunpönttöjen lisääminen, ötökkahotellien ja perhosbaarien teko + vieminen pihaan
- Uuden kasvukauden aloitus maaliskuun lopussa: kasvatuskokeet
- Linnunpönttöjen rakentaminen ja ripustaminen
- Kevätseuranta
- Retki puroille (mikäli mahdollista), mukaan kaarnaveneet ja vesirattaat
- Kevät luonnossa – mistä lehtivihreä tulee?
- Hortoilu (tehdään oma kuusenkerkkäjuoma tai otetaan mahlamaistiaisia)
- Yhteyttäminen ja Kokki Klorofyllin tarina
- Roskaisuus ja oman metsäpaikan siivoamien
- Muuttolinnut (huom. lasten lintuviikko)

Minä ja meidän yhteisömme

- Kevätjuhla metsässä
- Piknik lähimaastoon

Lähteet:

Sääkslahti, A. & Niemistö, D. 2021. Outdoor activities and motor development in 2–7-year-old boys and girls. *Journal of Physical Education and Sport*. Viitattu 26.4.2021 <https://efsupit.ro/images/stories/februarie2021/Art%2047.pdf>

Lähdemerkinnät tekstissä:

- 1 VASU 2022
- 2 Raittila 2020, Cantell, Aarnio-Linnanvuori, Tani 2020
- 3 Parikka-Nihti, Suomela 2017; Cantell, Aarnio-Linnanvuori, Tani 2020; Suomen Latu, Metsämörri esiopetuksessa 2019
- 4 Bento, Dias 2017
- 5 VASU 2018, EOPS 2014
- 6 Vygostky 1978
- 7 Opetushallitus 2018, 3a; Cantell, Aarnio-Linnanvuori, Tani 2020
- 8 Opetushallitus 2018, 3a; Cantell, Aarnio-Linnanvuori, Tani 2020)
- 9 Opetushallitus 2018, 3a; Sääkslahti, Niemistö 2021
- 10 Salonen 2010, Tourula & Raitio 2014, Tyrväinen ym.2014, Kokkonen 2019
- 11 Suomen Latu ry 2016

Puut

Puut ovat vihreitä ja ruskeita.
Puut heiluu ja tuulee.
Ne vain vähän noin tuulee.
Puista näkee tosi kauas.
Voi tulla vaikka alas,
jos pelottaa liikaa.
Voi kasvattaa puun.
Puu kasvaa juuresta.
Sitten se on kasvanut.

Varhaiskasvatussarjan voittaja Suomen lasten metsäretkipäivän 2019 järjestämässä Runokilpailussa. Pilke Loisteen neljävuotiaiden ryhmä.